

УДК: 368.91

ОЦІНКА ПОБУДОВИ ТАРИФІВ У СТРАХУВАННІ ЖИТТЯ

Петрішина Т.О.*, 2013

Криворізький економічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»

У статті розглянуто особливості тарифної політики компаній зі страхування життя, проведено детальний аналіз ціноутворення на страхові послуги даного виду, здійснено фінансові розрахунки тарифів зі страхування життя за останні 6 років.

Ключові слова: страхування життя, тариф, брутто-ставка, нетто-ставка, навантаження, ризикова надбавка, страхові премії, страхові виплати.

Постановка проблеми. Обмежений досвід страхування життя на вітчизняному страховому ринку призвів до наявності проблем, які заважають подальшому розвитку даного сегменту, особливо в питаннях побудови страхових тарифів на послуги зі страхування життя. Слід зазначити, що на сьогодні офіційні дані щодо динаміки та структури тарифів компаній, які займаються life - страхуванням відсутні, що не дає можливість потенційним страхувальникам оцінити сучасний стан ринку страхування життя з метою встановлення прийнятних меж ціни на даний вид послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним і практичним питанням побудови страхових тарифів зі страхування життя в економічній літературі приділяється достатня увага. Зокрема цю тему в своїх працях піднімали такі вітчизняні вчені, як Вовчак О.Д., Волошин В.В., Говорушко Т.А., Кінаш О.М., Козьменко О.В., Осадець С.С., Таркуцяк А.О. та інші. Серед зарубіжних вчених дану проблематику розглядали Бауерс Н., Кристенсен М., Маркус К., Балабанов І.Т., Скрипнікова М.Н. та інші. В роботах зазначених вчених детально описаний механізм побудови страхових тарифів з точки зору економіко-математичних моделей. Проте в фаховій літературі відсутні праці, які б розкривали сучасні тенденції тарифної політики та ціноутворення на послуги компаній зі страхування життя і проблеми, пов'язані із даним процесом.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є оцінка побудови тарифів у страхуванні життя і на цій основі розрахунок та аналіз динаміки цін на послуги даного виду страхування на сучасному етапі розвитку страхового ринку України.

Виклад основного матеріалу. Тарифна політика страховика – цілеспрямована діяльність страховика щодо встановлення, впорядкування й уточнення страхових тарифів в інтересах розвитку страхування та забезпечення прибутковості.

Формуючи тарифну політику страховик прагне вирішити подвійне завдання: при мінімальних тарифах, досягнутих для широкого кола страхувальників, забезпечити достатній обсяг страхової відповідальності. Це зумовлює дотримання страховиком таких принципів формування тарифної політики:

- еквівалентність страхових відносин, тобто нетто – ставки повинні максимально відповідати ймовірності шкоди;
- доступність тарифів для широкого кола страхувальників;
- стабільність тарифів протягом певного періоду;
- розширення обсягу страхової відповідальності в межах діючих тарифів;
- самоокупність та рентабельність страхових операцій [1].

Роль страхових тарифів у діяльності страхової організації значна. Від них залежать загальне надходження страхової премії (внесків), фінансова стійкість, платоспроможність і конкурентоспроможність страхової організації, рентабельність страхових операцій. Саме тому при отриманні ліцензії на право здійснення страхової діяльності чи впровадження нового виду страхування страхова компанія зобов'язана надавати Нацкомфінпослуг разом із правилами страхування розрахунки страхових тарифів із викладенням застосованої методики і зазначенням використаних вихідних (статистичних) даних, а також структуру тарифу за кожним видом страхування. Зміни, що вносяться в подальшому до величини і структури тарифів потребують обов'язкового узгодження з органом страхового нагляду.

Сьогодні, на жаль, інформація щодо побудови страхових тарифів у вітчизняних страхових

* © **Петрішина Т.О.** – к.е.н., доцент, Криворізький економічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет».

компаніях є конфіденційною. Крім того, відсутні праці, які б дозволили оцінити ефективність тарифної політики вітчизняних компаній зі страхування життя. Тому при аналізі динаміки та структури тарифних ставок у сфері страхування життя будемо виходити із офіційно опублікованих даних Нацкомфінпослуг щодо розвитку ринку страхування життя, а саме страхових премій, страхових сум, страхових виплат та кількості укладених договорів страхування в цілому по страховому ринку та окремо за видами страхування життя.

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку тарифних ставок у страхуванні життя*

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Страхові премії, млн грн.	783,9	1095,5	827,3	906,5	1346,4	1809,5
Страхові премії на 1 застраховану особу, млн грн.	1,03	1,34	2,54	1,60	1,05	0,73
Середній розмір страхової премії за період, млн грн.	65,3	91,3	68,9	75,5	112,2	150,8
Страхові виплати, млн грн.	24,0	37,7	57,0	48,4	65,7	76,4
Середній розмір страхової виплати за період, млн грн.	2	3,1	4,8	4,0	5,5	6,4
Максимальна страхова сума на 1 застраховану особу, млн грн.	198,6	229,7	203,5	192,8	268,0	142,7
Середній розмір страхової суми за період, млн грн.	149,3	164,85	151,75	146,4	184	121,4
Збитковість зі 100 грн страхової суми, грн.	1,99	2,30	2,04	1,93	2,68	1,43
Кількість укладених договорів страхування, млн од.	759	819	325	567	1288	2473

* Складено за даними Нацкомфінпослуг та ЛІСОВ [2,3]

За даними таблиці 1 спостерігається коливання усіх зазначених показників. Зокрема до 2009 року – кризового періоду, показники зростали; у 2008-2009 роках – відбулося різке скорочення як страхових премій, так і кількості укладених договорів. Натомість розмір страхових виплат у 2012 році перевищив рівень 2007 року на 218,3%, що пов'язано з масовим розірванням договорів страхування страхувальниками – фізичними особами через фінансову кризу 2008-2009 років. Але починаючи з 2010 року основні показники розвитку ринку страхування життя поступово відновлюються, позитивно впливаючи на динаміку розвитку всього страхового ринку України.

Зазначимо, що розрахунки страхових тарифів зі страхування життя, які було проведено, є наближеними, оскільки базуються на загальних консолідованих даних страхового ринку. Проте це дасть можливість проаналізувати динаміку тарифної політики вітчизняних страховиків зі страхування життя та визначити структуру страхового тарифу.

Отже, виходячи із загальної формули страхового платежу (СП):

$$СП = S * T, \quad (1)$$

де S – страхова сума;

T – тарифна ставка,

розмір страхового тарифу (T) становитиме:

$$T = \frac{СП}{S} \quad (2)$$

Згідно проведених розрахунків динаміку середнього страхового тарифу за програмами страхування життя вітчизняних страхових компаній відображено на рис. 1.

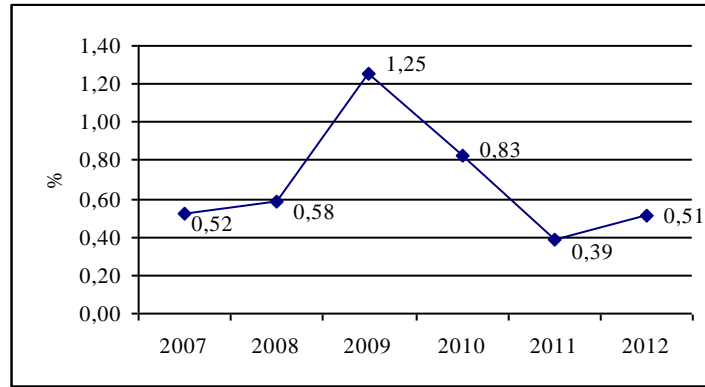

Рис.1. Динаміка тарифу зі страхування життя на страховому ринку України за 2007-2012 роки, %

Динаміка тарифу зі страхування життя в Україні є аналогічною до динаміки показників, на підставі яких він розраховувався.

До 2008 року тариф коливався в межах 0,52-0,58%; у 2009 році – він зріс до 1,25% (переважно через зростання у складі тарифу долі навантаження, а саме витрат на ведення справи). Починаючи з 2010 року до 2012 року, у міру стабілізації ситуації на страховому ринку і в економіці в цілому, тарифи на страхування життя почали знижуватися. Але з 2012 року через зміни в податковому законодавстві, а саме нарахування єдиного соціального внеску (близько 40%) на страхові платежі за довгостроковими договорами страхування життя, розмір страхового тарифу за даним видом страхування збільшився у порівнянні з 2011 роком на 0,12%.

Якщо говорити про структуру страхового тарифу, то слід зазначити, що вітчизняні страхові компанії мають значні за розмірами обсяги витрат на ведення справи, а це, в свою чергу, робить високою долю навантаження у страхових тарифах зі страхування життя, яка, нерідко, наближається за розмірами до нетто-ставки.

Для розрахунків скористаємося середнім для ринку розміром навантаження у 20% у 2007, 2010, 2011 та 2012 роках, у кризовий період 2008-2009 роки – 25-30%.

Виходячи із проведених розрахунків структура страхового тарифу компаній зі страхування життя має наступний вигляд (таблиця 2).

Таблиця 2

Структура страхового тарифу зі страхування життя в Україні у 2007-2011 рр., %

Показники	Період, роки					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Страховий тариф, %, у т.ч.:	0,52	0,58	1,25	0,83	0,39	0,51
Нетто - ставка	0,42	0,43	0,87	0,66	0,31	0,41
Навантаження	0,10	0,15	0,38	0,17	0,08	0,10

Як показали розрахунки, найбільшим навантаження у структурі тарифної ставки було у 2009 році, що пов'язано із різким збільшенням витрат на ведення справи компаній зі страхування життя.

Тарифну ставку можна визначити у грошовому вимірі за допомогою методів теорії ймовірності і статистики. Для цього скористуємося даними, наведеними у таблиці 3.

Таблиця 3

Розрахунок ризикової надбавки та сукупної нетто-ставки зі страхування життя за 2007-2012 рр.

Період, роки	Збитковість із 100 грн. страхової суми (v_i), грн.	Середня збитковість (\bar{v}), грн.	Відхилення ($v_i - \bar{v}$)	Квадрати відхилень ($(v_i - \bar{v})^2$)
2007	1,99	2,06	-0,07	0,01
2008	2,30	2,06	0,24	0,06
2009	2,04	2,06	-0,02	0,00
2010	1,93	2,06	-0,13	0,02
2011	2,68	2,06	0,62	0,38
2012	1,43	2,06	-0,63	0,40
Разом	12,35	X	X	0,86

Для визначення ризикової надбавки необхідно також знайти середнє квадратичне відхилення :

$$\sigma = \sqrt{(\sum v_i - \bar{v})^2 / (n - 1)} = \sqrt{0,86 / 5} = 0,41$$

Для знаходження ризикової надбавки (P_n) середньоквадратичне відхилення помножаємо на квантіль довірчої ймовірності ($q = 0,95$), який становить 1,96 [4].

$$P_n = 1,96 * 0,41 = 0,80$$

Нетто-ставка визначається як сума середньої збитковості та середньоквадратичного відхилення:

$$N_{cm} = 2,06 + 0,80 = 2,86 \text{ грн.}$$

Проведемо розрахунок бруто-ставки, виходячи з отриманих даних (таблиця 4):

Таблиця 4

Розрахунок бруто-ставки зі страхування життя за 2007-2012 рр.*

Показник	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Страхова сума, млн. грн.	149,3	164,9	151,8	146,4	184,0	121,4
Страхові виплати, млн. грн.	24,0	37,7	57,0	48,4	65,7	76,4
Збитковість, грн.	1,99	2,30	2,04	1,93	2,68	1,43
Середня збитковість, грн.	2,06	2,06	2,06	2,06	2,06	2,06
Відхилення від середньої збитковості, грн.	-0,07	0,24	-0,02	-0,13	0,62	0,63
Квадрат відхилень, грн.	0,01	0,06	0,00	0,02	0,38	0,40
Сума квадратів відхилень, грн.	0,86	0,86	0,86	0,86	0,86	0,86
Ризикова надбавка	0,80					
Нетто-премія	2,86					
Навантаження, %	20	25	30	20	20	20
Брутто-ставка	3,58	3,81	4,09	3,58	3,58	3,58

* Розраховано автором за [2,3].

Отже, за допомогою методів теорії ймовірності та статистики визначено бруто-ставку - ставку, за якою укладаються договори страхування. Розрахунки ще раз підтвердили, що найбільшою дана ставка була у кризовий період (2008-2009 рр.).

На початку жовтня 2013 року Нацкомфінпослуг було розроблено Проект розпорядження «Про внесення змін до Методики визначення звичайної ціни страхового тарифу», необхідність прийняття яких обумовлена вимогами ст. 39 Податкового кодексу України. Для цілей оподаткування доходів страховика в контрольованих операціях величина навантаження до нетто-тарифу, що застосовується при визначенні ціни страхового тарифу, повинна становити від 20 до 50%: саме такий діапазон вважається прийнятним для страхового ринку України.

Висновки. Визначення величини страхового тарифу є одним із основних завдань у процесі організації діяльності страхової компанії. Від його рішення залежить не лише ефективність взаємовідносин між страховиком і страхувальником, але й фінансовий стан компанії в цілому, оскільки правильність проведених розрахунків є основою забезпечення її фінансової надійності.

Сьогодні механізм побудови тарифів зі страхування життя в Україні не можна назвати досконалим. Хоча страховики при отриманні ліцензії на здійснення страхування життя та інших видів страхування надають Нацкомфінпослуг методику розрахунку страхових тарифів, проте кожна страхова компанія має право встановлювати самостійно рівень витрат на ведення справи, які є основою навантаження у страховому тарифі. Позитивним є те, що на сьогодні Нацкомфінпослуг вже встановила граничні рівні для витрат на ведення справи, проте, на нашу думку, розмір навантаження у 20-50% є завеликим для страхування життя, що може призвести до зменшення кількості договорів за даним видом страхування, яке і так в сучасних умовах не відіграє ролі фінансового стабілізатора в діяльності страховиків. Тому Нацкомфінпослуг разом з вітчизняним страховим компаніям необхідно переглянути механізм формування тарифної ставки за даним видом страхування в бік зменшення частки навантаження. При цьому загальна брутто-премія, з одного боку, не повинна бути нижче дійсних витрат страховика і повинна забезпечувати сприятливе проходження операцій, з іншого боку - не бути завищеною і бути конкурентоспроможною на страховому ринку.

Література:

1. Вовчак О. Д. Страхування: Навчальний посібник / Вовчак О. Д. – [3-тє вид.] – Львів: Новий Світ-2000, 2006. – 480 с.
2. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Ліги страхових організацій України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uainsur.com>.
4. Кінаш О.М. Основи актуарних розрахунків: [навчально-метод. посіб.] / О.М. Кінаш, В.М. Сороковський, Папка М.В. – Львів. – 2012. – 188 с.